

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาการขอคืนของกลาง

โทษริบทรัพย์สินเป็นโทษทางอาญาที่กระทำต่อทรัพย์สิน ซึ่งลักษณะมาเป็นโทษปนกับวิธีการเพื่อความปลอดภัย การริบทรัพย์สินอาจกระทำเพื่อมิให้ผู้กระทำความผิดได้รับผลจากการกระทำความผิดของตน โดยริบสิ่งที่ได้มาในการกระทำความผิด ซึ่งมีลักษณะเป็นการลงโทษ หรืออาจริบทรัพย์สินที่บุคคลมีไว้เพื่อใช้ในการกระทำความผิด ซึ่งมีลักษณะเป็นวิธีการเพื่อความปลอดภัยเพราะยังไม่มีอาการกระทำความผิดเกิดขึ้น ซึ่งประมวลกฎหมายอาญาก็มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้เป็นเจ้าของแท้จริงที่จะขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้ แต่จะต้องเป็นบุคคลภายนอกซึ่งไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดและต้องเป็นการใช้สิทธิโดยสุจริต ทั้งทรัพย์สินที่ขอคืนนั้นจะต้องยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน โดยผู้เป็นเจ้าของแท้จริงต้องยื่นคำเสนอขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด

แม้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 กำหนดให้ เจ้าของที่แท้จริงยื่นคำเสนอขอคืนของกลางต่อศาลได้ แต่มาตรา 36 ยังมีความคลุมเครือและไม่ชัดเจน กล่าวคือ คำว่า "ผู้เป็นเจ้าของแท้จริง" ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 มีความหมายเฉพาะเจ้าของทรัพย์สินที่มีการกระทำความผิด หรือมีความหมายรวมไปถึงผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่ได้รับโอนทรัพย์สินภายหลังกระทำความผิดด้วย ซึ่งเมื่อศึกษาแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาแล้วพบว่า มีคำวินิจฉัยแยกออกเป็น 2 แนว กล่าวคือ แนวแรกเห็นว่าผู้ที่รับโอนของกลางโดยสุจริตภายหลังจำเลยกระทำความผิดแล้ว ถือว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริงร้องขอคืนของกลางได้ แนวที่สองเห็นว่า เจ้าของที่แท้จริงถือขณะกระทำความผิด ไม่ใช่หลังกระทำความผิด นอกจากนี้ การยื่นคำร้องขอคืนของกลางนั้น ทรัพย์สินที่ขอคืนนั้นจะต้องยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน หากของกลางนั้นได้มีการขายทอดตลาดและนำเงินที่ได้ส่งเป็นรายได้ของแผ่นดินแล้ว เจ้าพนักงานย่อมไม่อาจคืนของกลางหรือเงินแทนได้ ส่งผลกระทบต่อเจ้าของทรัพย์สินที่แม้ยังอยู่ในกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดก็ไม่สามารถขอคืนของกลางได้ อีกทั้งระยะเวลา 1 ปีนั้น เป็นระยะเวลาที่เหมาะสมแล้วหรือไม่ เนื่องจากตามข้อบังคับการเก็บรักษาของกลาง กระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2480 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2504 และประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 15 ว่าด้วยของกลางและของส่วนตัวผู้ต้องหา กำหนดให้ทำการสำรวจของกลางเพื่อจัดการทุกระยะ 6 เดือน จึงมีโอกาที่เจ้าพนักงานจะจัดการทำลายหรือขายทอดตลาดเสร็จสิ้นได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด ในบทนี้จะเป็นการวิเคราะห์ปัญหาการขอคืน

ของกลางของบุคคลที่สามและระยะเวลาในการขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 โดยพิจารณาจากแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางตามกฎหมายต่างประเทศ โดยแบ่งหัวข้อวิเคราะห์ ดังต่อไปนี้

4.1 บุคคลที่สามที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลาง

การขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญา กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 36 ซึ่งบัญญัติว่า “ในกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ มาตรา 34 ไปแล้ว หากปรากฏในภายหลังโดยคำเสนอของเจ้าของแท้จริงว่า ผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด ก็ให้ศาลสั่งให้คืนทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน แต่คำเสนอของเจ้าของแท้จริงนั้นจะต้องกระทำต่อศาลภายในหนึ่งปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด” จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นว่า หากเป็นกรณีที่ศาลสั่งให้ริบทรัพย์สินตามมาตรา 33 หรือ มาตรา 34 หากเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกริบไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิด กฎหมายกำหนดให้สามารถมายื่นคำร้องขอคืนของกลางได้ ซึ่งคำว่า “ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง” มีความหมายเพียงใดแยกพิจารณาเป็นดังนี้

4.1.1 เจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงขณะจำเลยกระทำความผิด

หากผู้ที่ขอคืนของกลางนั้นเป็นเจ้าของรวมในทรัพย์สินที่ถูกริบ กรณีถือว่าอยู่ในความหมายของคำว่า “ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง” ซึ่งถ้าปรากฏว่าผู้นั้นไม่มีส่วนรู้เห็นด้วยในการกระทำความผิด ก็สามารถขอคืนของกลางเฉพาะส่วนของตนได้ แม้เจ้าของรวมคนอื่นจะรู้เห็นด้วยก็ตาม ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2817/2562 เมื่อรถบรรทุกของกลางเป็นทรัพย์สินที่ผู้ร้องซื้อมาด้วยเงินที่ได้มาระหว่างสมรสผู้ร้องกับจำเลยจึงมีส่วนเป็นเจ้าของรวมกันคนละครึ่ง เมื่อจำเลยนำรถบรรทุกของกลางไปใช้ในการกระทำความผิดจนถูกศาลพิพากษาให้ริบไปแล้ว ผู้ร้องซึ่งมิได้มีส่วนรู้เห็นเป็นใจในการกระทำความผิดของจำเลยด้วยย่อมมีสิทธิขอคืนได้ทั้งหนึ่ง ส่วนอีกทั้งหนึ่งตกเป็นของอันพึงต้องริบ

หากทรัพย์สินที่ถูกริบเป็นทรัพย์สินที่เช่าซื้อมา จะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี กรณีแรก หากผู้เช่าซื้อชำระราคาค่าเช่าซื้อยังไม่ครบถ้วน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่เช่าซื้อยังเป็นของผู้ให้เช่าซื้อ ผู้ให้เช่าซื้อจึงเป็นเจ้าของที่แท้จริง มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1578/2522 ผู้เช่าซื้อรถยนต์ไม่ใช่เจ้าของ จึงร้องขอคืนรถยนต์ที่ศาลริบไม่ได้ กรณีที่สอง ถ้าผู้เช่าซื้อชำระราคาค่าเช่าซื้อครบถ้วนแล้ว แม้ยังไม่มีการโอนทางทะเบียน กรณีก็ถือว่าผู้เช่าซื้อเป็นเจ้าของที่แท้จริง มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้ ดังคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2781/2548 ห้างหุ้นส่วน

จำกัด ร. ได้ชำระค่าเช่าซื้อให้แก่ผู้ร้องครบทุกงวดแล้ว แม้จะชำระค่าเช่าไม่ตรงกำหนด แต่ผู้ร้องก็รับค่าเช่าซื้อจนครบทุกงวดตามสัญญาเช่าซื้อ โดยไม่ได้บอกเลิกสัญญา ถือว่ากำหนดเวลาชำระเงินไม่เป็นสาระสำคัญ กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ที่เช่าซื้อของกลางจึงตกเป็นของห้างหุ้นส่วนจำกัด ร. ทันทีตาม ป.พ.พ. มาตรา 572 และตามสัญญาเช่าซื้อข้อ 3 โดยไม่จำเป็นต้องจดทะเบียนโอนกรรมสิทธิ์ก่อน แม้ตามข้อ 9 ของสัญญาเช่าซื้อจะให้ผู้ร้องคิดดอกเบี้ยของเงินค่าเช่าซื้อที่ค้างชำระและค่าใช้จ่ายในการไปเก็บเงินดังกล่าวได้ ผู้ร้องก็ต้องไปเรียกร้องเอากับห้างหุ้นส่วนจำกัด ร. ซึ่งก็ไม่แน่ว่าผู้ร้องจะมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยดังกล่าวได้ตามสัญญาเช่าซื้อหรือไม่ ทั้งข้อตกลงดังกล่าวมิใช่เงื่อนไขที่จะไม่ให้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์ของกลางตกเป็นสิทธิแก่ห้างหุ้นส่วนจำกัด ร. แม้ผู้ร้องจะยังมีชื่อเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์ของกลางตามหนังสือแสดงการจดทะเบียน ผู้ร้องก็มีชื่อเจ้าของแท้จริง จึงไม่มีสิทธิขอคืนรถยนต์ของกลาง

4.1.2 บุคคลภายนอกซึ่งรับโอนทรัพย์สินโดยสุจริตภายหลังจำเลยกระทำผิด แต่ก่อนศาลมีคำพิพากษาให้รับทรัพย์สิน

หากผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำผิด ผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินย่อมมีสิทธิขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้เสมอ แต่ถ้าปรากฏต่อมาว่าผู้ที่เป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดหรือจำเลยได้โอนของกลางต่อไปยังบุคคลที่สาม โดยบุคคลที่สามรับโอนโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน กรณีเช่นนี้ บุคคลที่สามผู้รับโอนทรัพย์สินจะถือว่าเป็น “ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริง” ตามมาตรา 36 ด้วยหรือไม่ เมื่อศึกษาแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาแล้วพบว่า มีคำวินิจฉัยแยกออกเป็นสองแนว กล่าวคือ

แนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาก่อนปี 2553 วางหลักว่า ผู้ที่รับโอนของกลางโดยสุจริตภายหลังจำเลยกระทำความผิดแล้ว ถือว่าเป็นเจ้าของที่แท้จริงร้องขอคืนของกลางได้ เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 119/2506 วินิจฉัยว่ารถยนต์ของกลางของจำเลยในคดีความผิดฐานรับของที่นำเข้ามาในราชอาณาจักร โดยหลีกเลี่ยงอากรและใช้รถยนต์วิ่งบนทางหลวงที่ยังมิได้เปิดเป็นถนนสาธารณะโดยไม่รับอนุญาต ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ยึดไว้และได้มอบให้บุคคลอื่นรักษาไว้ในระหว่างคดี หากจำเลยได้ไต่อากรค่านั้นไปโอนขายให้บุคคลภายนอกและบุคคลภายนอกได้รับซื้อไว้โดยสุจริต โดยไม่รู้ว่า เป็นรถที่ถูกยึดไว้เป็นของกลางในคดี บุคคลภายนอกผู้นั้นย่อมได้กรรมสิทธิ์ในรถยนต์คันนั้น ต่อมาภายหลังเมื่อคดีถึงศาลและศาลได้พิพากษาให้รับรถยนต์ของกลาง บุคคลภายนอกผู้นั้นย่อมร้องขอให้ศาลสั่งคืนรถยนต์ของกลางที่ศาลพิพากษาให้รับนั้นได้ นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 173/2539 วินิจฉัยว่าแม้ผู้ร้องเป็นเพียงผู้เช่าซื้อรถยนต์ของกลางขณะจำเลยใช้รถดังกล่าวกระทำความผิด แต่เมื่อผู้ร้องได้ผ่อนชำระค่าเช่าซื้อครบก่อนที่ศาลจะ

ตั้งรับผู้ร้องจึงได้กรรมสิทธิ์ย่อมมีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนรถนั้นได้และเมื่อผู้ร้องมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดก็ต้องคืนรถยนต์ของกลางแก่ผู้ร้อง

แต่แนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาภายหลังปี 2553 วางหลักว่า เจ้าของที่แท้จริงถือขณะกระทำความผิด ไม่ใช่หลังกระทำความผิด ผู้รับโอนของกลางภายหลังจำเลยกระทำความผิด จึงไม่ใช่เป็นเจ้าของที่แท้จริงตามมาตรา 36 ไม่มีสิทธิขอคืนทรัพย์สินดังกล่าว เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 11277/2553 วินิจฉัยว่า ผู้เป็นเจ้าของที่แท้จริงที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายมาตรา 36 หมายถึง เจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิด มิใช่เจ้าของทรัพย์สินหลังการกระทำความผิดคดีนี้ข้อเท็จจริงปรากฏว่า ผู้ร้องเช่าซื้อรถจักรยานยนต์ของกลางจากผู้ให้เช่าซื้อตั้งแต่ก่อนศาลชั้นต้นสั่งริบรถจักรยานยนต์ของกลาง แต่ผู้ร้องรับโอนกรรมสิทธิ์รถจักรยานยนต์ของกลางภายหลังเวลาที่จำเลยกระทำความผิดและศาลชั้นต้นพิพากษาให้ริบรถจักรยานยนต์ของกลางให้ตกเป็นของแผ่นดินแล้วโดยไม่มีคู่ความฝ่ายใดอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาดังกล่าวจึงเป็นอันถึงที่สุดและกรรมสิทธิ์ในรถจักรยานยนต์ของกลางตกเป็นของแผ่นดินแล้ว ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนรถจักรยานยนต์ของกลาง นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1639/2553 วินิจฉัยว่า ตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมาย มาตรา 36 ในกรณีที่ศาลจะสั่งคืนทรัพย์สินที่ริบได้นั้นนอกจากความเป็นเจ้าของแล้ว ยังต้องได้ความว่าผู้เป็นเจ้าของแท้จริงมิได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดตามบทบัญญัติดังกล่าว และย่อมมีความหมายถึงเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่มีการกระทำความผิดด้วย ทั้งการขอให้ศาลสั่งคืนของกลางที่ศาลสั่งริบแล้วดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของคดีอาญานอกจากผู้ร้องมีหน้าที่นำสืบว่าผู้ร้องไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว ผู้ร้องก็ยังมีหน้าที่นำสืบว่าเจ้าของทรัพย์สินในขณะที่กระทำความผิดไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดซึ่ง คดีนี้ผู้ร้องมิได้นำสืบให้เห็นว่า จ. เจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์กระบะของกลางในขณะที่จำเลยกระทำความผิดรู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลยหรือไม่จึงฟังไม่ได้ว่า จ. เจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์กระบะของกลางในขณะที่กระทำความผิดไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดของจำเลย ผู้ร้องจึงไม่มีสิทธิขอคืนรถยนต์กระบะของกลาง

จากแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาภายหลังปี 2553 เช่น คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1639/2553 จะเห็นได้ชัดเจนเลยเถิดว่า ศาลพิจารณาว่าเพียงว่าเจ้าของกรรมสิทธิ์รถยนต์กระบะของกลางในขณะที่กระทำความผิดรู้เห็นในการกระทำความผิดด้วยหรือไม่ ซึ่งเป็นการพิจารณาความเป็นเจ้าของทรัพย์สินขณะกระทำความผิดเท่านั้น โดยไม่พิจารณาว่า ผู้ร้องซึ่งที่รับโอนของกลางภายหลังจำเลยกระทำความผิด ได้รับโอนโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทนหรือไม่ อันเป็นการกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้ร้องซึ่งเป็นบุคคลภายนอกผู้ได้รับ โอนทรัพย์สินมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน

การวินิจฉัยตามแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาภายหลังปี 2553 เป็นการขัดต่อแนวคิดทฤษฎีกฎหมายธรรมชาติของจอห์น ล็อก ซึ่งกล่าวว่า คนทุกคนเกิดมาพร้อมกับสิทธิตามธรรมชาติ ซึ่งก็คือ ติงมีชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน สัญญาประชาคมเป็นสัญญาระหว่างรัฐและประชาชน โดยประชาชนในสังคมยอมสละสิทธิอื่นๆ นอกจากสิทธิตามธรรมชาติ เพื่อให้คนที่มิอำนาจเหนือกว่า มาปกครอง เพื่อทำให้เกิดสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อสังคม เช่นนี้ รัฐบาลจึงมีหน้าที่จะต้องปกป้องและคุ้มครองสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติของคนในสังคม และจะออกกฎหมายล่วงละเมิดสิทธิในชีวิต เสรีภาพและสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลได้ก็แต่เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่สาธารณชน เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ หรือเพื่อเป็นมาตรการลงโทษ เมื่อบุคคลที่สามผู้รับโอนของ กลางมาโดยสุจริตและเสียค่าตอบแทน การไม่คืนทรัพย์สินดังกล่าวให้แก่ผู้รับโอนย่อมเป็นการกระทบ ต่อสิทธิในทรัพย์สินของผู้รับโอน โดยไม่มีความจำเป็น ทั้งกรณีเช่นนี้ ก็ไม่ใช่เป็นการกระทำเพื่อ ประโยชน์แก่สาธารณชน เพราะการไม่คืนทรัพย์สินแก่ผู้รับโอนซึ่งเป็นผู้สุจริต สาธารณชนไม่ได้รับ ประโยชน์อะไรเพิ่มเติม ทั้งไม่ใช่การกระทำเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของรัฐ หรือเพื่อเป็น มาตรการลงโทษ เพราะเมื่อทรัพย์สินไปบุคคลที่สามซึ่งไม่ใช่ผู้กระทำความผิดแล้ว การไม่ยอมคืนทรัพย์สิน ให้แก่บุคคลที่สามย่อมไม่ใช่เป็นการลงโทษผู้กระทำความผิด แต่เป็นการลงโทษบุคคลที่สามซึ่งเป็นผู้รับ โอนที่ไม่ได้กระทำความผิดกฎหมาย ซึ่งเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาตามความเห็นของศาสตราจารย์จิติ ดิงศกัทธิ์ ซึ่งเห็นว่า หาก บุคคลที่สามได้ทรัพย์สินมาโดยสุจริตและมีค่าตอบแทน ก็ไม่ควรที่จะริบทรัพย์สินดังกล่าว ซึ่งตรงกับแนว คำวินิจฉัยของศาลฎีกาก่อนปี 2553

จากการศึกษากฎหมายของสหพันธรัฐเยอรมนีพบว่า ทรัพย์สินที่จะถูกริบตามประมวล กฎหมายอาญาเยอรมัน (German Criminal Code) มาตรา 74 ใต้นั้น จะต้องเป็นทรัพย์สินของ ผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดอยู่ในขณะที่มีคำพิพากษาของศาล การเป็นเจ้าของ ทรัพย์สินของผู้กระทำความผิดหรือผู้ร่วมกระทำความผิดนี้ใช้หลักเกณฑ์ตามกฎหมายแพ่งลักษณะทรัพย์สินว่า ใครคือเจ้าของทรัพย์สิน ส่วนช่วงเวลาในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินใช้ช่วงเวลาในขณะที่ศาลมีคำ พิพากษา โดยไม่นำช่วงเวลาก่อนหรือระหว่างการกระทำความผิด หรือก่อนมีคำพิพากษาศาลมา พิจารณาแต่อย่างใด ซึ่งช่วงเวลาในขณะที่ศาลมีคำพิพากษา หมายถึง ช่วงเวลาที่ศาลกำหนด มาตรการหรือมีคำสั่งในเรื่องการริบทรัพย์สิน ดังนั้น บุคคลที่มีสิทธิขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบ นอกจากผู้เป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว ยัง หมายรวมไปถึงผู้รับโอนทรัพย์สินก่อนศาลมีคำพิพากษาให้ริบซึ่งไม่ได้รู้เห็นเป็นใจด้วยใน การกระทำความผิดด้วย

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลี พบว่าศาลไม่สามารถริบทรัพย์สินของบุคคลภายนอกหรือทรัพย์สินที่บุคคลภายนอกได้รับ โอนมาจากผู้กระทำความผิด ภายหลังจากการกระทำความผิด หากบุคคลภายนอกไม่ได้รู้ว่าทรัพย์สินนั้นเป็นทรัพย์สินที่ได้ใช้หรือพยายามจะใช้ในการกระทำความผิดทางอาญาหรือทรัพย์สินที่เกิดขึ้นหรือได้มาโดยการกระทำความผิดทางอาญา ทั้งนี้ตามพระราชบัญญัติอาญา (Criminal Act) มาตรา 48(1) ดังนั้น บุคคลภายนอกผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงซึ่งไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดและบุคคลภายนอกผู้ได้รับ โอนทรัพย์สินจากผู้กระทำความผิดโดยสุจริต ย่อมมีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายที่จะมาขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้ ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Act) มาตรา 484

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบบุคคลที่มีสิทธิขอคืนของกลางของประเทศไทยกับสหพันธรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐเกาหลีแล้วพบว่า หากพิจารณาตามแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาภายหลังปี 2553 บุคคลผู้มีสิทธิขอคืนของกลาง จะมีเพียงผู้เป็นเจ้าของของกลางในขณะที่กระทำความผิด ไม่รวมถึงบุคคลที่สามที่รับ โอนของกลางภายหลังกระทำความผิด แต่ก่อนศาลมีคำพิพากษาดำเนิน ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายของสหพันธรัฐเยอรมนีและสาธารณรัฐเกาหลี ที่ผู้มีสิทธิขอคืนของกลางจะมีทั้งเป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงซึ่งไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดและบุคคลภายนอกผู้ได้รับ โอนทรัพย์สินมาโดยสุจริตก่อนศาลมีคำพิพากษาดำเนิน ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรแก้บทบัญญัติการขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 โดยให้ผู้มีสิทธิขอคืนของกลางนอกจากผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริงขณะกระทำความผิดที่ไม่รู้เห็นเป็นใจด้วยในการกระทำความผิดแล้ว รวมไปถึงบุคคลภายนอกผู้ได้รับ โอนทรัพย์สินมาโดยสุจริตก่อนศาลมีคำพิพากษาดำเนิน ทั้งนี้ เพื่อเป็นการคุ้มครองสิทธิในทรัพย์สินของบุคคลภายนอกผู้สุจริตและเพื่อให้กฎหมายมีความมีความชัดเจนมากขึ้น ป้องกันการตีความกลับไปกลับมาของศาล

4.2 การคุ้มครองเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง หากของกลางถูกขายทอดตลาดก่อนครบกำหนดเวลา 1 ปี

แม้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 จะกำหนดให้ เจ้าของที่แท้จริงสามารถมีคำเสนอขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ศาลจะสั่งให้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบได้แต่ในเฉพาะกรณีที่ทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน ซึ่งตามข้อบังคับการเก็บรักษาของกลางกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2480 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2504 และประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 15 ว่าด้วยของกลางและของส่วนตัวผู้ต้องหา กำหนดให้ทำการสำรวจของกลางเพื่อจัดการทุกระยะ 6 เดือน จึงมีโอกาที่เจ้าพนักงานจะจัดการทำลายหรือขายทอดตลาดเสร็จสิ้นได้ภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุดซึ่งเป็นระยะเวลาที่เจ้า

ที่แท้จริงยังมีสิทธิขอคืนของกลางจากศาลได้ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ดังนั้น หากทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นถูกทำลายตามคำสั่งศาลแล้ว ของกลางย่อมพ้นวิสัยที่จะคืนแก่เจ้าของได้ หรือหากได้มีการขายทอดตลาดของกลางที่ศาลสั่งริบและนำเงินที่ได้ส่งเป็นรายได้ของแผ่นดินแล้ว แม้จะเป็นระยะเวลาภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด เจ้าพนักงานย่อมไม่อาจคืนของกลางหรือเงินแทนได้ ซึ่งก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิในทรัพย์สินของเจ้าของที่แท้จริงซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ได้ยื่นคำขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่เมื่อทรัพย์สินนั้นไม่ได้อยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงานแล้ว ก็ไม่สามารถขอคืนได้

เมื่อพิจารณาคำประกาศว่าด้วยสิทธิมนุษยชนและพลเมืองฝรั่งเศสในปี ค.ศ. 1789 พบว่า ได้มีการยืนยันความศักดิ์สิทธิ์ของหลักการสิทธิว่า สิทธิในทรัพย์สินของบุคคลเป็นสิทธิตามธรรมชาติที่รัฐพึงให้ความคุ้มครอง รัฐจะล่วงละเมิดโดยพลการไม่ได้ และสิทธิในทรัพย์สินเป็นสิทธิที่มีความสำคัญไม่น้อยไปกว่าสิทธิของบุคคลในด้านอื่นๆ จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องให้หลักประกันในการคุ้มครองทรัพย์สินของบุคคล ไม่ว่ารัฐหรือเอกชนก็ไม่สามารถละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินของบุคคลอื่นได้ เว้นแต่เมื่อมีความจำเป็นแก่สาธารณะตามที่กำหนดโดยกฎหมาย เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 ที่กำหนดว่า การขอคืนของกลางจะทำได้ต่อเมื่อทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน อันส่งผลให้หากได้มีการขายทอดตลาดของกลางที่ศาลสั่งริบและนำเงินที่ได้ส่งเป็นรายได้ของแผ่นดินแล้ว แม้จะเป็นระยะเวลาภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด เจ้าพนักงานย่อมไม่อาจคืนของกลางหรือเงินแทนได้ กรณีจึงถือได้ว่าเป็นการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของเจ้าของทรัพย์สิน เนื่องจากเมื่อของกลางได้มีการขายทอดตลาด เงินที่ได้จากการขายย่อมเป็นของแทนของกลาง เงินดังกล่าวจึงยังเป็นของเจ้าของทรัพย์สินที่ถูกขายทอดตลาด เมื่อเจ้าของที่แท้จริงซึ่งเป็นผู้บริสุทธิ์ที่ได้ยื่นคำขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ ภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด โดยหลักจะต้องมีการคืนเงินให้แก่เจ้าของทรัพย์สิน การที่กฎหมายกำหนดให้ไม่ต้องคืนเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สิน จึงเป็นการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ทั้งไม่ใช่กรณีที่มีความจำเป็นแก่สาธารณะ

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ตามประมวลกฎหมายอาญา (Penal Code) พบว่า หากทราบว่าผู้ใดคือผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน ศาลจะต้องส่งคำบอกกล่าวไปยังบุคคลดังกล่าว หากผู้มีสิทธิไม่มารับทรัพย์สินเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งเดือนนับจากวันที่ระบุไว้ในหนังสือแจ้ง ศาลอาจสั่งให้ขายทรัพย์สินนั้นได้ และเมื่อผู้มีสิทธิในทรัพย์สินทวงถาม ก็ให้ศาลจ่ายเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินให้แก่ผู้มีสิทธิ ทั้งนี้ตามประมวลกฎหมายอาญา (Penal Code) มาตรา 371 แต่หากไม่ทราบว่า

ผู้ใดคือผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน ให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติออกประกาศโดยระบุลักษณะของทรัพย์สิน ถ้าไม่มีผู้เรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายในหนึ่งเดือนนับแต่วันที่มีการประกาศ ทรัพย์สินนั้นอาจถูกขายได้ และถ้าผู้มีสิทธิเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ ก็ให้ส่งมอบทรัพย์สินหรือรายได้สุทธิของทรัพย์สินกรณีมีการขายทรัพย์สินนั้นแก่ผู้มีสิทธิ แต่ถ้าไม่มีบุคคลใดเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ ก็ให้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือรายได้สุทธิของทรัพย์สินกรณีมีการขายทรัพย์สินนั้น ให้ตกเป็นของรัฐบาลโดยเด็ดขาด ทั้งนี้ ตามประมวลกฎหมายอาญา (Penal Code) มาตรา 372 ดังนั้น จะเห็นได้ว่าหากเป็นกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์ แม้ทรัพย์สินที่ถูกริบมีการขายทอดตลาดไปแล้ว ไม่ว่าจะ เป็นกรณีที่ทราบว่าผู้ใดคือผู้มีสิทธิในทรัพย์สินหรือกรณีที่ไม่ทราบว่าผู้ใดคือผู้มีสิทธิในทรัพย์สิน ผู้มีสิทธิในทรัพย์สินก็ยังคงมีสิทธิมาขอรับเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดหากมาเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลีพบว่า หากทรัพย์สินที่ถูกริบได้มีการจำหน่ายไปแล้วก่อนผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายเรียกร้องให้ส่งมอบ กรณีเช่นนี้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Act) มาตรา 484 กำหนดให้พนักงานอัยการส่งมอบเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินดังกล่าวแก่ผู้มีสิทธิแทน แต่ทั้งนี้จะต้องใช้สิทธิเรียกร้องภายในสามเดือนหลังจากที่มีการดำเนินการริบทรัพย์สิน ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแม้ทรัพย์สินที่ถูกริบได้มีการขายไปแล้ว ผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายก็มีสิทธิที่จะได้รับเงินที่ได้จากการขายทรัพย์สินนั้น หากใช้สิทธิเรียกร้องภายในสามเดือนหลังจากที่มีการดำเนินการริบทรัพย์สิน

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบการคุ้มครองเจ้าของทรัพย์สินที่แท้จริง หากของกลางถูกขายทอดตลาดก่อนครบระยะเวลาที่มีสิทธิขอคืนของกลางของประเทศไทยกับสาธารณรัฐสิงคโปร์และสาธารณรัฐเกาหลีแล้วพบว่า การขอคืนของกลางของประเทศไทย จะขอคืนได้เฉพาะกรณีที่ทรัพย์สินนั้นยังคงมีอยู่ในความครอบครองของเจ้าพนักงาน หากปรากฏว่าทรัพย์สินที่ถูกริบนั้นถูกขายทอดตลาดและนำเงินที่ได้ส่งเป็นรายได้ของแผ่นดินแล้ว แม้จะเป็นระยะเวลาภายใน 1 ปี นับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด เจ้าพนักงานย่อมไม่อาจคืนเงินแทนได้ ซึ่งแตกต่างกับกฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์และสาธารณรัฐเกาหลี ที่แม้ทรัพย์สินที่ถูกริบมีการขายทอดตลาดไปแล้ว ผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายก็ยังคงมีสิทธิมาขอรับเงินที่ได้จากการขายทอดตลาดหากมาเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรแก้บทบัญญัติการขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 กรณีมีการขายของกลางไปก่อนที่ผู้มีสิทธิขอคืนของกลางจะมาเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สิน โดยให้ผู้มีสิทธิขอคืนของกลางมีสิทธิได้รับเงินที่ได้จากการขายของกลาง หากมาเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สินภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด ทั้งนี้

เพื่อไม่ให้เป็นการละเมิดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินซึ่งเป็นสิทธิตามธรรมชาติของเจ้าของทรัพย์สินและเพื่อคุ้มครองผู้มีสิทธิที่เป็นผู้สุจริต

4.3 ระยะเวลาที่มีสิทธิยื่นคำร้องขอคืนของกลาง

แม้ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 36 จะกำหนดให้ เจ้าของที่แท้จริงสามารถมีคำเสนอขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลได้ภายใน 1 ปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่เมื่อพิจารณาข้อบังคับการเก็บรักษาของกลางกระทรวงมหาดไทย พ.ศ.2480 แก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2504 และประมวลระเบียบการตำรวจเกี่ยวกับคดี ลักษณะ 15 ว่าด้วยของกลางและของส่วนตัวผู้ต้องหา พบว่า มีการกำหนดให้เจ้าพนักงานทำการสำรวจของกลางเพื่อจัดการทุกระยะ 6 เดือน ซึ่งทำให้เห็นความแตกต่างของทั้งสองระยะเวลาดังกล่าว ทั้งการกำหนดให้เจ้าของที่แท้จริงสามารถมีคำเสนอขอคืนทรัพย์สินที่ถูกริบต่อศาลได้ภายใน 1 ปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุดย่อมเป็นระยะเวลาที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากการเก็บรักษาทรัพย์สินไว้ที่เจ้าพนักงานเป็นเวลานานอาจทำให้มูลค่าของทรัพย์สินนั้นลดลงไปจากมูลค่าเดิม อีกทั้งรัฐจะต้องเสียค่าใช้จ่ายและค่าเสียเวลาในการดูแลรักษา ตลอดจนต้องจัดหาพนักงานเจ้าหน้าที่คอยรับผิดชอบ

ตัวอย่างเช่น กรณีของกลางที่เป็นรถยนต์ การเก็บรถยนต์ไว้เป็นเวลานานย่อมส่งผลให้สภาพของทรัพย์สินเสื่อมลงตามกาลเวลาและมูลค่ารถยนต์ย่อมน้อยลง อีกทั้งมีค่าเสียโอกาสที่จะนำรถยนต์ที่ถูกริบมาใช้ประโยชน์ ทั้งการบริบรถยนต์นั้น รัฐจำเป็นต้องจัดหาพื้นที่สำหรับเก็บรักษา เมื่อพิจารณาจากหลักทางเศรษฐศาสตร์แล้วพบว่า การใช้พื้นที่สำหรับเก็บรักษารถยนต์ แทนที่จะเอาพื้นที่ดังกล่าวไปใช้ประโยชน์อย่างอื่น ย่อมเกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสในการใช้ที่ดินดังกล่าว ทำให้รัฐต้องสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับจากที่ดินนั้น นอกจากนี้ รัฐต้องจ้างเจ้าหน้าที่ในการดูแลความปลอดภัยของรถยนต์ด้วย ซึ่งล้วนเป็นค่าใช้จ่ายที่มากเกินความจำเป็น

จากการศึกษากฎหมายของสหพันธรัฐเยอรมนีพบว่า การขอคืนของกลางนั้น ผู้มีสิทธิจะต้องยื่นคำร้องกับผู้อำนาจบังคับขอให้คืนทรัพย์สินที่ถูกริบภายใน 6 เดือนนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่งริบทรัพย์สินที่ถึงที่สุดแล้ว หากไม่ยื่นคำร้องภายในระยะเวลาดังกล่าว ความเป็นเจ้าของในทรัพย์สินหรือสิทธิจะตกเป็นของแผ่นดินเมื่อพ้นกำหนด 6 เดือนหลังจากที่ได้รับแจ้งคำสั่งริบทรัพย์สินที่ถึงที่สุดแล้ว ตามประมวลกฎหมายอาญาเยอรมัน (German Criminal Code) มาตรา 75 ดังนั้น การขอคืนของกลางของสหพันธรัฐเยอรมนีจะต้องยื่นคำร้องภายใน 6 เดือนนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่งริบทรัพย์สินที่ถึงที่สุด

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐสิงคโปร์พบว่า ผู้มีสิทธิในทรัพย์สินจะต้องเรียกร้องทรัพย์สินภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ หากไม่มาเรียกร้องสิทธิในทรัพย์สิน

ภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินหรือรายได้สุทธิของทรัพย์สิน กรณีมีการขายทรัพย์สินนั้น ให้ตกเป็นของรัฐบาลโดยเด็ดขาด ตามประมวลกฎหมายอาญา (Penal Code) มาตรา 371 และมาตรา 372 ดังนั้น การขอคืนของกลางของสาธารณรัฐสิงคโปร์จะต้องยื่นคำร้องภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ

จากการศึกษากฎหมายของสาธารณรัฐเกาหลีพบว่า การขอคืนของกลางนั้น ผู้มีสิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายจะต้องเรียกร้องให้ส่งมอบทรัพย์สินที่ถูกริบภายใน 3 เดือนหลังจากดำเนินการริบทรัพย์สิน หากพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวย่อมหมดสิทธิขอคืนของกลาง ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา (Criminal Procedure Act) มาตรา 484

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบระยะเวลาในการขอคืนของกลางของประเทศไทยกับสหพันธรัฐเยอรมนี สาธารณรัฐสิงคโปร์และสาธารณรัฐเกาหลีแล้วพบว่า ระยะเวลาในการขอคืนของกลางของประเทศไทยตามประมวลกฎหมายอาญามีระยะภายใน 1 ปีนับแต่วันคำพิพากษาถึงที่สุด แต่ระยะเวลาในการขอคืนของกลางของสหพันธรัฐเยอรมนีมีกำหนดภายใน 6 เดือนนับแต่ได้รับแจ้งคำสั่งริบทรัพย์สินที่ถึงที่สุด สาธารณรัฐสิงคโปร์มีกำหนดภายใน 6 เดือนนับจากวันที่มีการประกาศ สาธารณรัฐเกาหลีมีกำหนดภายใน 3 เดือนหลังจากดำเนินการริบทรัพย์สิน ซึ่งจะเห็นได้ว่า ระยะเวลาในการขอคืนของกลางของประเทศไทยมีระยะเวลาที่มีความยาวนานกว่าประเทศอื่นๆถึงเกินเท่าหนึ่ง ล้วนสร้างภาระค่าใช้จ่ายเกินความจำเป็น ทั้งก่อให้เกิดต้นทุนค่าเสียโอกาสอีกด้วย ผู้วิจัยจึงเห็นว่าควรลดระยะเวลาในการขอคืนของกลางตามประมวลกฎหมายอาญามาตรา 36 ให้มีระยะเวลาล้นลง เพื่อลดค่าใช้จ่ายและเพื่อที่จะได้นำทรัพยากรของประเทศไปใช้ประโยชน์อย่างอื่นให้เกิดมูลค่ามากยิ่งขึ้น